

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De pornografie van geweld

Bespreking van

Adrienne Harris & Steven Botticelli (red.) (2010). *First do no harm — The paradoxical encounters of psychoanalysis, warmaking and resistance*. Relational Perspectives Book Series. Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 99649 5, 393 pp., £ 24,99

PIET DECOSTER

Geweld kent zijn eigen pornografie. Zoals voyeurs blijven we schuldbeladen achter door wat we zien of wat weergegeven wordt in de media of wat we opvangen van overlevenden ervan. De behoefte tot overmeestering van en triomferen over het abjecte, over het object van onze fascinatie ontdaan van zijn subjectiviteit, drijft deze fascinatie. Op het einde blijft walging over. Voor veel mensen, en zeker voor de maatschappij in haar geheel, gevangen tussen fascinatie voor het afschuwelijke en walging, wordt onverschilligheid de meest adaptieve positie. Hoe komt het dat we de feiten zoals we die kennen uit onder meer Bagdad, Gaza en Darfur in die mate kunnen scheiden van ons dagelijks leven dat we niet ontsteken in een continu protest? Is het onverschilligheid, het mislukken van verbeelding, dissociatie, ontkenning of de wens om onze sterkte te blijven halen uit onschuld?

Geweld heeft een destabiliserend effect op de slachtoffers ervan, dikwijls ook op de daders, maar ook op de psyche van de getuigen, ook op clinici die erbij staan en toekijken, of het uit derde hand of via de media vernemen. Kennis van geweld heeft de macht om omstanders te destabiliseren,

maar ook getuigen op afstand, die dikwijls ver verwijderd zijn van de onmiddellijkheid van de ramp.

Clinici die op een efficiënte manier willen werken met de overlevenden van traumata die plaatsvonden tijdens hun volwassenheid, worstelen met deze twee polen: ze zitten gevat tussen «de fascinatie voor het afschuwelijke» enerzijds en «walging» anderzijds, beide een teken van dissociatie. Vaak zijn onverschilligheid en dissociatie, in de vorm van overbodig getheoretiseer of irrelevante techniek, de verkozen psychoanalytische afweerpositie.

The paradoxical encounters of psychoanalysis, warmaking and resistance is een bundel in vier delen. Eerst wordt er ingegaan op de geschiedenis en de huidige opvang van militairen met lichamelijke of psychische verwondingen. Instructief in deze zijn de lotgevallen van de posttraumatische stress-stoornis over de jaren heen. Vervolgens wordt er gekeken naar het gebruik van psychoanalyse ten dienste van oorlogsvoering en marteling. Psychologie als «handlanger» van het militaire systeem. Zo maken de auteurs melding van de systematische aanwezigheid van psychologen tijdens martelsessies in onder meer Guantanamo. In het derde gedeelte wordt de psychoanalyse ten tonele gebracht als een wetenschap die licht kan werpen op oorlogsvoering en militarisme. Naar het einde toe volgt nog een boeiend gedeelte inzake het psychoanalytische begrip «weerstand». Meer bepaald aangaande de these dat de manier waarop een maatschappij omgaat met zaken als kwetsbaarheid en afhankelijkheid (door de auteurs gedefinieerd als de inhoud van vrouwelijkheid) de aard van de weerstand kan wijzigen ...

Hoewel de psychoanalyse aangewend kan worden om zowel oorlogsvoering en propa-

ganda te rechtvaardigen als het afwijzen en bekampen ervan, blijkt uit dit boek dat haar echte waarde en sterkte ligt in het onderzoeken van de achterliggende motieven en methodieken.

Zijn, maar vooral ‹tussen› zijn

Bespreking van

Judy Gammelgaard (2010). *Betweenity — A discussion of the concept of borderline* (vertaling Karen Mac Lean & Caitlin Madden). The New Library of Psychoanalysis. Hove: Routledge, ISBN 978 0 415 54390 3, 261 pp., £ 22,99

GUY VERBRUGGEN

In het hier besproken boek van de Deense analytica Judy Gammelgaard staat het begrip ‹betweenity› centraal. ‹Tussen zijn›, ‹extra-intra›, ‹transit› zijn mogelijke vertalingen van het Deense woord *mellemvarende*. Gammelgaard verwijst hiermee naar borderlinepatiënten die fluctueren tussen fantasie en realiteit, tussen verlangen naar intimiteit en vrees voor invasie, tussen zich willen realiseren en dreigen te mislukken. De begrippen ‹ambivalentie› en ‹intermediaire ruimte› verwijzen naar duidelijker posities, waar ik en de ander duidelijker onderscheiden worden. ‹Betweenity› is eerder, nog meer en vooral een manier van ‹being between›, van bestaan, ‹tussen› zijn. Tussen wat dan wel?

De auteur vertrekt ter beantwoording van deze vraag van twee belangrijke modellen voor de verklaring van het borderlinesyndroom: het moeder-kindinteractiemodel en het traumamodel. Binnen het moeder-kindinteractiemodel schrijft Gammelgaard uitvoerig over het kunnen mentaliseren (Fonagy) en vooral over de winnicottiaanse condities: alleen kunnen zijn met of zon-

der de betrouwbare aanwezigheid van een ander, kunnen spelen op een spontane, ongeorganiseerde manier, met oog voor vormloze ervaring en creatieve impulsen. Binnen het traumamodel maakt de auteur het belangrijke onderscheid tussen fysisch misbruik op zich en de psychische voorstelling ervan binnen het kind, dat ook een seksueel wezen is dat op misbruik reageert met gedachten en gevoelens. Elk psychisch trauma verloopt langs twee lijnen: enerzijds de pijn van de seksuele aanranding op zich en anderzijds de herinnering eraan, een psychische traumatisatie, met de seksuele energie die geheugenbeelden (her) bezet. Gammelgaard zegt het als volgt: de slachtoffers ‹begin to understand the extent and the significance of the sexual assaults at a time when their own sexual development allows an interpretation that was previously impossible› (p. 75). Als kind wordt men aangevallen door de buitenwereld en heeft dan geen wapens ter verdediging; nadien wordt men aangevallen van binnen uit, door zijn herinneringen in plaats van door gebeurtenissen.

Borderlinepatiënten zijn te vatten ‹tussen› het moeder-kindinteractiemodel en het traumamodel. Ze hebben het moeilijk met ‹being› in een intieme interpersoonlijke relatie ‹between› zelf en ander. ‹Betweenity› verwijst naar hun basisdilemma: zij streven naar en vrezen voor verlating én invasie door anderen.

Zij schuwen nauwe relaties, ambivalentie en frustratie. Dankbaar zijn en dagdromen is moeilijk tot onmogelijk. Elke afwezigheid wordt ervaren als leegheid, dood. Zij voelen zich niet thuis bij zichzelf, maar zoeken rusteloos naar externe objecten om dit manco op te vullen. Spelen, zoals Winnicott beschreef, waarbij objecten tot leven komen in de potentiële ruimte tussen Ik en niet-Ik, is voor borderlinepatiënten onmogelijk. Het belang van splitsing en van het negatieve wordt in dit werk goed benadrukt aan de hand van de drie mechanismen verwerping, verloochening en negatie. Het beeld van de Möbiusband kan helpen om ons